

Nr 233.

Av herr **Carlsson, Carl, m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts förslag till lag om delning av jord å landet m. m.*

Vid en granskning av det i Kungl. Maj:ts proposition nr 38 framlagda förslaget till lag om delning av jord på landet ha vi med anledning av en del kända förhållanden synnerligast i Norrland men utan tvivel tillfinnandes även i andra delar av riket föränletts framlägga nedan angivna förslag.

Sedan urminnes tid ha jordägare i olika socknar besuttit och som ägare brukat s. k. allmänningsskogar, vilka dock någon gång på 16—1700-talet blevo indragna till kronan för att sedan som s. k. rekognitionsskogar upplåtas till stöd åt i orten anlagda järnverk.

Verkens ägare fingo sedermera skatteköpa skogarna i fråga, men ansågs dock då orättmätigt att vid ett sådant förfarande beröva de ursprungliga ägarne — sockenmännen — de fäbodlägenheter med tillhörande rätt till mulbete och skogsfångst, som de av ålder innehafte.

De försök, som hittills gjorts från de ursprungliga innehavarnes sida, att genom process få denna sin rätt genom utbrytning sig tillerkänd har i regel strandat på grund av de oklara bestämmelser härom, som återfinnas i nu gällande skiftesstadga, och angeläget synes då vara att vid en revidering av denna åtgärder vidtagas, som i görligaste mån kunna råda bot i dessa fall och om möjligt förekomma dyrbara och om slutresultatet i dunkel höljda processer.

Som ett exempel på vad vi här antytt, anse vi oss böra anföra följande.

Sedan urminnes tid och fram till slutet av 1600-talet hade Söderala sockens jordägare besuttit och som ägare brukat Söderala allmänningsskog. Men år 1689 blevo en del sockenallmänningar, däribland Söderala, indragna till kronan. På så sätt blev staten ägare till allmänningen i fråga, antagligen utan jordägarnes hörande, för att sedermera såsom rekognitionsskog upplåta densamma till ett järnverk i orten. På 1830-talet fingo Ljusne-verkens ägare, som ansågos vara innehavare av rekognitionsrätten, tillstånd att trots sockenmännens protest skatteköpa allmänningen, innehållande en areal av c:a 8,000 tunnland, som i uppskattning befanns motsvara 2,400 tunnland fullgod skogsmark.

Vid skattelägningsförrättningen år 1835 ansåg man sig dock icke kunna beröva sockenmännen de fäbodlägenheter de av ålder innehafte å allmänningen,

med tillhörande rätt till mulbete och skogsfång. Då sockenmännen bibehöllos vid dessa rättigheter, blevo desamma vid förrättningen särskilt uppskattade såsom motsvarande en areal av 384 tunnland. Dessa 384 tunnland avräknades från den skatteköpta arealen, men blevo icke å marken avskilda från järnverkets skatteköpta skogsmark.

Jordeboksränta blev senare fastställd för fäbodlägenheterna genom kammarkollegii utslag den 7 oktober 1869.

Fäbodarna i fråga äro spridda över den stora arealen och avlägset belägna från sockenmännens hemman. Och den nyttjanderätt till skogen, som tillkommer fäbodarnas innehavare, ha de ej kunnat i avsevärd omfattning utnyttja, då den skatteköpta allmänningens ägare gjort svårigheter och med rättegångar trakasserat sockenmän, som velat begagna sin rätt till skogsfång.

För att vinna möjlighet att verkligen tillgodogöra sig rätten till mulbete och skogsfång är det för fäboddelägarne högst nödigt att få denna rätt i vederbörlig ordning utbruten och avskild från rekognitionsskogen, numera disponerad av ett industriidkande aktiebolag. Sockenmännen ha också begärt skifte, men då bolaget bestritt detta, ha skiftesmännen ansett, att jämlikt 6 § nu gällande skiftesstadga skiftesvitsord ej skulle tillkomma fäboddelägarne, vars rätt endast vore att anse som »servitut», en uppfattning som ägodelningsrätten i orten godkänt.

Angeläget är nu för sockenmännen, att i den nya lagen om jorddelning innehavare av dylik rätt till skogsfång och mulbete må tillerkännas klar och ovillkorlig rätt att få densamma utbruten. Visserligen stadgas i 3 § i 20 kap. av lagförslaget, att »ägaren av den fastighet, till vars förmån sådant servitut gäller», må påyrka dess utbrytning, »där det visas, att servitutet äventyras». Men detta något dunkelt avfattade och villkorliga stadgande torde ej kunna väntas avhjälpa ifrågavarande missförhållande. Ägare av dylika betes- och skogsfångrättigheter, vilka till sin verkliga natur snarare äro att anse som ett slags äganderätt än som »servitut», bör dock rimligen och i överensstämmelse med lagförslagets grunder äga ovillkorlig rätt till utbrytning av dessa rättigheter.

Av oss här föreslagna ändring i föreliggande lagförslag är påkallad icke blott av anmärkta missförhållanden inom en enda socken. Liknande gamla rättigheter till skogsfång och mulbete, vilka utan möjlighet till skifte eller utbrytning ligga tämligen värdelösa och icke kunna rationellt brukas, förekomma i alla delar av riket, särskilt i Norrland, såsom framgår av en bifogad utredning av Arkivarien i kungl. kammarkollegium H. Skoglund, vadan här är fråga om ett lantmanna- och riksintresse av ej ringa vikt.

Måhända kan vårt syfte lämpligen vinnas genom tillägg till andra punkten i 3 § av 20 kap. av satsen: — — — *om servitutet varit av ålder gällande*.

I förhoppning om att på detta sätt få anmärkta missförhållande avhjälpt samt trygga ett flertal mindre jordägares rätt gent emot ett obefogat bolagsintresse tillåta vi oss alltså föreslå:

att i det kungliga förslaget till lag om delning av jord på landet 20 kap. 3 § måtte få följande ändrade lydelse:

»Rätt att erhålla utbrytning tillkommer ock ägaren av den fastighet, till vars förmån sådant servitut gäller, om servitutet varit av ålder gällande eller om det visas, att servitutet äventyras.

Skulle den föreslagna formuleringen av paragrafen anses olämplig, anhålles, att utskottet måtte företaga i densamma erforderlig ändring.

Stockholm den 16 februari 1926.

Åke Ingeström.

N. S. Norling.

C. A. Carlsson.

Bilaga.

P. M.

angående s. k. skogsavräkningar och mulbetesrättigheter å rekognitionsskogshemman.

Enligt kungl. kungörelsen angående användande av de till bergverken och bruknen upplåtna rekognitionsskogar den 4 februari 1811 skulle vid den därigenom beslutade regleringen av rekognitionsskogarna jordägare eller boställshavare som hade rätt till mulbete, fiskevatten eller fåboställen på skogarna med eller utan yxbörd bibehållas därvid, och bruksägaren njuta avräkning för dessa rättigheter vid rekognitionsskogens skattläggning och indelning till hemman (s. k. avräkningar).

Vid prövning av frågan huruvida rekognitionsskogen var behövlig för bruket skulle jämväl avräknas till husbehov för de å skogen för brukens räkning anlagda torp och odlingar. Dessa torp och odlingar, vilka skulle anses såsom oskiljaktigt tillhörande bruket, skulle bliva stommar för de hemman, som av skogsmarken skulle inrättas. De för dessa torp och odlingar gjorda avräkningarna kommo i betraktande vid skogens skattläggning till hemman, och ingingo tillika med torpen i skattläggningen och de emot nämnda avräkningar svarande skogstillgångar blevo integrerande delar av själva hemmanen.

Detta är däremot icke fallet med de här ovan först nämnda avräkningarna för hemman och lägenheter, vilka icke ingått i rekognitionsskogshemmanen.

En detaljerad utredning angående samtliga rekognitionsskogarnas reglering enligt ovannämnda kungörelse har lämnats av den s. k. åbokommittén i dess den 25 augusti 1919 avgivna betänkande II. Därvid har även redogjorts för de avräkningar som ägt rum.

På grundval av denna utredning, samt, där den, såsom i ett par fall är händelsen, icke lämnar tillräckliga upplysningar med ledning av handlingarna till de beslut som meddelats rörande vederbörande rekognitionsskogs reglering och skattläggning har uppgjorts nedannämnda förteckning å *dels* antalet av de fastigheter, 1) för vilka avräkning ägt rum och 2) varom uppgivits att de åtnjutit rätt till mulbete å rekognitionsskogen, *dels ock* arealen av skogsavräkningarna. De avräkningar som skett för de bruken tillhöriga torp, vilka ingått i rekognitionsskogens skattläggning, hava därvid emellertid icke medtagits, då enligt vad ovan anförts, dessa ingå och tillhöra de av skogen bildade hemmanen.

Ifråga om antalet fastigheter torde böra påpekas, att såvitt uppgift därom förelegat, detta avser antal jordeboksenheter eller, där de icke varit i jordeboken redovisade, antal torp eller andra lägenheter. Ofta lämnas emellertid, särskilt ifråga om fäbodaf, allenast uppgift å de byar eller de fäbodelägenheter, för vilka avräkning skett. Därvid har varje by eller varje fäbodelägenhet räknats såsom en fastighet. Beträffande arealen anmärkes, att härmed synes i regel avses fullgod mark, d. v. s. uppskattad mark och ej dess areala innehåll. Undantagsvis har lämnad uppgift avsett markens areala innehåll.

Uppgift å skogsavräkningar och mulbetesrättigheter å f. d. rekognitionsskogar.

Rekognitionsskog.	Antal fastigheter vilka erhållit		Areal å skogsavräkningar tnl.	A n t e c k n i n g a r .
	skogsavräkningar.	mulbetesrättigheter.		
1.	2.	3.	4.	5.
<i>Stockholms län</i>				
Forsmarks bruks	—	1	—	¹ För Gräsö sockens samtliga hemmansbor.
Hargs » »	—	—	—	² Uppgift om areal saknas.
<i>Uppsala län</i>				
Tierps västra allm.	³ 8	⁴ 2	68	³ För brukets frälsehemman Råmsön samt för de till Munga m. fl. byar, tillhoppa 7 st., hörande ängar å allmännigen.
<i>Gävleborgs län</i>				
Älvkarleö bruks	⁵ 4	—	169	⁴ För Väster-Ensta och Vida byamän.
Bälgsnäs allm.	⁶ 14	14	226	⁵ För Alberga bys ängar, Östveda norra fäbodaf, Rågbo hemmans röjningar och ägor till hemmanet Vägskälet.
<i>Södermanlands län.</i>				
Björndams och Stålboga bruks	23	—	466	⁶ För bruket tillhöriga 5 st. torp samt utjordar till hemmanen i Ullanda, Bäck, Kovsta och Brunn, för Bergs bys utjordar, Dalkarlsboda fäbodaf, Kungsgårdens ängar samt Dalkarlsboda m. fl. del. i Herrmyran och ängarna vid Somfarssjön.
Hällefors och Smedstorps bruks	14	—	7	⁷ Areal ej uppgiven.
Krämbols bruks	12	⁸ 2	112	⁸ I ersättning för mulbetesrättigheterna hava enligt överenskommelse vissa områden med äganderätt tilldelats fastigheterna.
Nävekvarns bruks	3	—	50	
Stavsjö » »	14	—	591	
Tunabergs kopparverks	87	—	2,465	
Virå bruks	15	—	324	

1.	2.	3.	4.	5.
<i>Skaraborgs län</i>				
Forsviks och Granviks bruks	38	—	1,495	¹ Skogsavräkningarna för stombemmanet Säljön samt Visnums prästgård, kyrka och sockenmagasin hava sedermera avrösats (168 tnl.).
Årås bruks	12	—	380	
<i>Värmlands län</i>				
Krontorps och Jonsbols bruks ¹	6	—	233	² Uppgift om antalet fastigheter saknas.
Kungsskogs bruks	2	—	65	
Lesjöfors bruks	1	—	30	³ För Stadra bruksgård samt Klacka gruvors rätt till yxbörd på den s. k. Hammartrakten.
Matlångs eller Lundsbergs bruks	1	—	30	
<i>Skaraborgs län</i>				
Aspa, Algreua, Åboholms och Igelbäcks bruks . . .	8	—	153	⁴ I arealen ingår även skogsavräkning för 18 st. bruksägaren tillhöriga torp, vilka ingingo i rekognitionsskogens skattläggning.
<i>Örebro län</i>				
D:o bruks	32	—	1,074	
Bredsjö bruks	²	—	221	
Övre och nedre Degerfors bruks	1	—	20	
Finnå eller Stadra bruks ³	2	—	82	
Gammelbo och Granhults bruks	12	—	979	
Karlsdals eller Kortfors bruks	3	—	20	
Klotens	6	—	⁴ 426	
<i>Kopparbergs län</i>				
Klotens	3	—	90	
<i>Örebro län</i>				
Stora och Lilla Lassåna eller Laxå bruks	83	—	2,049	
<i>Skaraborgs län</i>				
D:o bruks	7	—	127	
<i>Örebro län</i>				
Rockesholms bruks	14	—	369	
Stjärnfors	12	—	389	
Svartå	42	—	1,586	
Valäsens bruks och Sib- bohyttans	3	—	80	
Åsjöhyttans	6	—	251	
Ölsboda bruks	2	—	129	
<i>Kopparbergs län.</i>				
Björnhyttans	7	—	39	
Enkulle hyttas	3	—	35	

1.	2.	3.	4.	5.
Gravendals och Fredriksbergs bruks	27	—	1,666	¹ Vid 1815 års bergmästarundersökning uppgavs av bruksägaren att på »Norns skogar» funnos 16 fåboställen, vid vilka 50 å 60 fåbodlagare begagnade mulbete och varest även av ålder funnits inhägnader. Vid rekognitionsskogens skattläggning år 1820 antecknades att ingen från socknen anmält sig med anspråk på mulbete, ehuru vissa sockenbor nyttjade betet därå mot ersättning till bruket.
Horndals bruks och Valla hyttas	2	—	42	
Läxsjöbo bruks	1	—	33	
Malingsbo bruks och Björ-sjö hyttas	18	—	509	
Norns bruks	—	1	—	² Vid rekognitionsskogens reglering bestämdes genom kammar- och bergskollegiernas utslag d. 16 dec. 1826 att lägenheten Kvarnfallet skulle bibehållas vid dittills begagnad lötesrätt jämte nödig yxbörd men någon avräkning härför synes icke hava skett.
Norrviks hyttas	2	2	30	
Persbo »	2	—	30	
Schisshytte bruks	1	—	94	
Skinnskattebergs bruks och Billsjö hyttas	—	2	—	³ Vid rekognitionsskogens reglering togs densamma helt i anspråk för de å skogen befintliga lägenheter av vilka några förklarats vara av stubbe- och röjselrätts natur.
Strömsdals bruks ³	—	—	—	
Svartnäs »	20	—	470	
Sörviks och Brunsviks hyttas	3	—	50	⁴ Vid bergmästarundersökning antecknades att å rekognitionsskogen funnos 5 fåbodsställen med 36 delägare. På grund av fåbodlagarnas oinskränkta mulbetesrätt nedsattes mantalet å den till hemman skattlagda rekognitionsskogen med $\frac{9}{100}$ mantal. Enligt av vederbörande häradsrätt stadfäst överenskommelse mellan bruksägaren och fåbodlagarna skall någon utbrytning av skog för fåbodarnas räkning icke ske, därest dessa få å skogen taga byggnads-, stängsel- och bränslevirke.
Vikmanshytte och Turbo bruks ⁴	5	5	54	
<i>Gävleborgs län</i>				
Axmars bruks	7	—	318	⁵ Därav 36 »fåbodrökar».
Edskens masugns	11	—	165	⁶ Rätt till mulbete för Vreta, Rasbo och Balsta byamän.
Forsbacka bruks	⁶ 39	—	460	⁷ Tre Trödje byamän tillhöriga fåbodlägenheter.
Gammalstilla bruks och Skommarhytte masugns	14	—	407	⁸ Sunds fåbodar (9 st.), Källboda fåbodar (3 st.) och Granboda fåbodar (3 st.).
Grönsinka bruks	28	—	252	⁹ Ett flertal hemman tillhörigt fåbodsställe.
Gysinge »	—	⁶ 3	—	¹⁰ Skogsavräkningen har sedermera utbrutits.
Hammarby »	Löväns fåbodar	—	40	¹¹ 64 delägare i sex fåbodar.
Hilleviks masugns	—	⁷ 3	—	¹² För åtta rökar vid Ölbo fåbodar samt Ölbo, Bergs, Wäckelsbo och Axsjöns byars ängar.
Hofors bruks	⁸ 15	⁸ 15	120	
Iggesunds och Nianfors bruks	⁹ 1	—	¹⁰ 84	
Ljusne bruks	¹¹ 6	—	384	
Långvinds bruks	3	—	252	
Mackmyra bruks och Valbo masugns	¹² 5	15	111	

1.	2.	3.	4.	5.
Ockelboverkens	¹	11	² 4,415	¹ Antalet lägenheter för vilka skogsav- räkning skett, har ej uppgivits men synes hava varit ganska betydande. Bland dessa lägenheter ingå 7 st. fä- bodar. ² Siffran, som erhållits genom åtskilliga beräkningar, torde ej vara fullt exakt. ³ Åsbygge byamäns anspråk på mulbete å rekognitionsskogen hänvisat till domstol. ⁴ Rekognitionsskogen i sin helhet an- vänd till skogsanslag åt därå belägna hemman och torp. ⁵ För 3 fäbodlag med tillhopa 27 del- ägare samt en lägenhet. ⁶ Av rekognitionsskogen, som bruksäga- ren avstod till kronans disposition, blevo vid skogens reglering 15 048 tnl. avsatta för socknemännens fäbodar å allmänningen samt för vissa andra ändamål. ⁷ Uppgift om areal saknas. Avräkningen uppskattades till 7 stavrum ved.
Oslättfors bruks	4	³	43	
Vifors bruks ⁴	—	—	—	
Viksjö »	⁵ 4	—	290	
Voxna » ⁶	—	—	—	
<i>Västernorrlands län</i>				
Galtströms bruks	9	—	421	
<i>Västerbottens län</i>				
Olovsfors bruks ⁷	1	—	—	

Stockholm den 8 februari 1926.

Enligt uppdrag:

H. Skoglund.

* Arkivarie hos kungl. kammarkollegium.

